

УХИЛЕННЯ ВІД ПРИЙНЯТТЯ НА ВІЙСЬКОВУ СЛУЖБУ ЗА КОНТРАКТОМ (СТ. 336-2 КК УКРАЇНИ): ХАРАКТЕРИСТИКА СКЛАДУ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ

EVASION FROM ACCEPTANCE INTO MILITARY SERVICE UNDER CONTRACT (ART. 336-2 OF THE CRIMINAL CODE OF UKRAINE): CHARACTERISTICS OF THE COMPOSITION OF THE CRIMINAL OFFENSE

Оробець К.М., к.ю.н., доцент,
асистент кафедри кримінально-правової політики
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Стаття присвячена дослідженню проблем ухилення від прийняття на військову службу за контрактом згідно зі ст. 336-2 Кримінального кодексу України, яке було нещодавно криміналізоване. З'ясовано родовий, видовий та безпосередні об'єкти кримінального правопорушення. Основним безпосереднім об'єктом ухилення від прийняття на військову службу за контрактом визнані суспільні відносини, які забезпечують дотримання встановленого порядку комплектування Збройних Сил України шляхом прийняття на військову службу до Збройних Сил України осіб, які були умовно-достоково звільнені від відбування покарання, а додатковим безпосереднім об'єктом – суспільні відносини, що забезпечують належне виконання рішення суду як органу, що здійснює правосуддя. Розкрито поняття ухилення, що являє собою бездіяльність, а саме: невиконання обов'язку укласти контракт про проходження військової служби за можливості його виконати. Спосіб вчинення ухилення при бездіяльності може бути як активним, так і пасивним. Підтримано наукові погляди про те, що назва діяння та кримінального правопорушення в цілому потребує заміни на «ухилення від укладення контракту про проходження військової служби». До форм ухилення віднесено неприбуття до відповідного територіального центру комплектування та соціальної підтримки протягом встановленого проміжку часу і відмову від підписання контракту про проходження військової служби. Визнано доцільним закріплення у законодавстві поважних причин неприбуття особи, яку було звільнено умовно-достоково від відбування покарання для проходження військової служби, до територіального центру комплектування та соціальної підтримки. Взято до уваги те, що поза часом проведення мобілізації та/або дії воєнного стану виключається вчинення відповідного кримінального правопорушення. Виявлено також зміст суб'єктивних ознак складу кримінального правопорушення, що розглядалося. Суб'єкт віднесено до спеціальних, ним є фізична осудна особа, яку було звільнено умовно-достоково від відбування покарання для проходження військової служби. Крім вини у виді прямого умислу, обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони визнано мету вчинення кримінального правопорушення.

У підсумку запропоновано авторську редакцію ст. 336-2 КК України.

Ключові слова: ухилення, бездіяльність, умовно-достокове звільнення від відбування покарання для проходження військової служби, комплектування Збройних Сил України, правосуддя, військова служба за контрактом, воєнна безпека, військові кримінальні правопорушення.

The article is devoted to the study of the problems of evasion of acceptance into military service under the contract in accordance with Art. 336-2 of the Criminal Code of Ukraine, which was recently criminalized. The generic, specific and immediate objects of the criminal offense were clarified. The main direct object of evasion of acceptance into military service under the contract is social relations, which ensure compliance with the established order of staffing of the Armed Forces of Ukraine by accepting for military service into the Armed Forces of Ukraine persons who have been paroled from serving a sentence, and an additional direct the object is social relations that ensure the proper execution of the court's decision as a body that administers justice. The concept of evasion, which is inaction, is revealed, namely: failure to fulfill the obligation to conclude a contract for military service if it is possible to fulfill it. The method of evasion during inactivity can be both active and passive. Scientific views were supported that the name of the act and criminal offense as a whole needs to be replaced by "evasion of the conclusion of a contract for military service". Forms of evasion include non-arrival at the appropriate territorial recruitment and social support center within the prescribed period of time and refusal to sign a contract for military service. It was recognized as expedient to enshrine in the legislation valid reasons for the non-arrival of a person who was paroled from serving a sentence for military service to the territorial recruitment and social support center. It was taken into account that outside the time of mobilization and/or martial law, the commission of a corresponding criminal offense is excluded. The content of subjective features of the composition of the considered criminal offense was also revealed. The subject is classified as special, it is a convicted natural person who was paroled from serving a sentence in order to complete military service. In addition to guilt in the form of direct intent, the purpose of committing a criminal offense is recognized as a mandatory feature of the subjective side.

As a result, the author's edition of Art. 336-2 of the Criminal Code of Ukraine was proposed.

Key words: evasion, inaction, parole for military service, recruitment of the Armed Forces of Ukraine, justice, military service under the contract, military security, military criminal offenses.

Постановка проблеми. Законом України від 8 травня 2024 р. № 3687-ІХ, який набрав чинності 19.05.2024, впроваджено низку змін до Кримінального, Кримінального процесуального кодексів України та інших законодавчих актів України, які стосуються запровадження інституту умовно-достокового звільнення осіб від відбування покарання для безпосередньої їх участі в обороні країни, захисті її незалежності та територіальної цілісності [1]. До новел Кримінального кодексу (далі – КК) України належить його доповнення ст. 81-1 «Умовно-достокове звільнення від відбування покарання для проходження військової служби» та безпосередньо пов'язана з цим криміналізація суспільно небезпечного діяння, яке отримало законодавче закріплення під назвою «ухилення від прийняття на військову службу за контрактом» (ст. 336-2 КК України). Про оцінку

цього діяння законодавцем як такого, що володіє високим ступенем суспільної небезпечності, свідчить санкція ст. 336-2, яка з урахуванням ст. 12 КК дає підстави відносити це кримінальне правопорушення до тяжких злочинів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У зв'язку з тим, що ст. 336-2 була запроваджена до КК України нещодавно, а також через фактичну відсутність попередньо створеної ґрунтовної наукової бази криміналізації відповідного діяння, бракує спеціальних досліджень складу ухилення від прийняття на військову службу за контрактом. Ця праця спирається на результати публікацій таких учених, як А.Ю. Александрова, В.І. Антипов, В.Ю. Бойчук, А.А. Вознюк, Т.Р. Войтюк, О.С. Володавська, Р.С. Орловський, М.І. Панов, В.І. Тютюгін, О.В. Ус, В.В. Шаблистий та ін.

Розглядаючи чинну редакцію ст. 336-2 КК України, слід визнати, що вона не позбавлена низки неоднозначних моментів, які можуть бути усунені в подальшій законотворчій діяльності, починаючи з зайвого числового позначення єдиної частини статті («1.»). **Метою цієї статті** є з'ясування змісту елементів і ознак складу кримінального правопорушення «ухилення від прийняття на військову службу за контрактом» (ст. 336-2 КК України), виокремлення проблем, які в подальшому можуть стати предметом активної наукової дискусії.

Виклад основного матеріалу. Виходячи з назви розділу XIV Особливої частини КК України «Кримінальні правопорушення у сфері охорони державної таємниці, недоторканності державних кордонів, забезпечення призову та мобілізації», у якому розміщено ст. 336-2, **родовим об'єктом** відповідного кримінального правопорушення є однорідні суспільні відносини, що забезпечують збереження державної таємниці, недоторканність державних кордонів України, встановлений порядок здійснення призову і мобілізації, та охороняються системою кримінально-правових норм, які формально закріплені у розділі XIV Особливої частини КК України. Однак, ураховуючи вміщені в цьому розділі КК конкретні склади кримінальних правопорушень, є підстави тлумачити їх родовий об'єкт дещо ширше. До прикладу, ст. 330 КК забороняється передача або збирання відомостей, що становлять службову інформацію, зібрану у процесі оперативно-розшукової, контррозвідувальної діяльності, у сфері оборони країни, та не є державною таємницею. Беручи це до уваги, В.Ю. Бойчук визначає родовий об'єкт кримінальних правопорушень, що містяться у розділі XIV Особливої частини КК України, як «суспільні відносини, які існують з приводу безпеки державної таємниці та службової інформації, зібраної у процесі оперативно-розшукової, контррозвідувальної діяльності, у сфері оборони країни, а також безпеки державного кордону України та військової безпеки в частині забезпечення призову і мобілізації» [2, с. 25].

Водночас, суспільні відносини, що у своїй сукупності становлять родовий об'єкт ухилення від прийняття на військову службу за контрактом, можуть бути розподілені на вузлі групи відносин. Тож поряд з традиційним розподілом об'єктів кримінальних правопорушень на загальний, родовий і безпосередній в цьому випадку доцільним є виокремлення об'єкта видового (групового). А.А. Вознюк пропонує диференціювати декілька різновидів видових об'єктів кримінальних правопорушень, а саме: 1) видовий об'єкт, який охоплює споріднені безпосередні основні об'єкти декількох злочинів у межах одного родового об'єкта (підродовий об'єкт); 2) видовий об'єкт, що охоплює безпосередні основні та додаткові об'єкти декількох кримінальних правопорушень у межах різних родових об'єктів (міжродовий об'єкт) [3, с. 263]. Однак більш поширеним у кримінально-правовій науці є розуміння видового об'єкта як проміжної ланки між родовим та безпосереднім об'єктами. **Видовим об'єктом** ухилення від прийняття на військову службу за контрактом у межах родового об'єкта виступають суспільні відносини, які забезпечують обороноздатність Збройних Сил України, зокрема, дотримання встановленого порядку їх комплектування. **Безпосереднім об'єктом** кримінального правопорушення, що розглядається, є конкретні суспільні відносини, які забезпечують дотримання встановленого порядку комплектування Збройних Сил України шляхом прийняття на військову службу за контрактом до Збройних Сил України осіб, які умовно-достроково звільнені від відбування покарання. Разом із тим, вчиняючи відповідне діяння, суб'єкт не виконує не лише свій конституційний обов'язок щодо захисту Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України, відбування військової служби відповідно до закону (ст. 65 Конституції Укра-

їни), а і обов'язок, закріплений у законодавстві та рішенні суду щодо умовно-дострокового звільнення від відбування покарання для проходження військової служби. Отже, крім основного безпосереднього, слід виокремлювати і **додатковий обов'язковий безпосередній об'єкт** кримінального правопорушення за ст. 336-2 КК України, яким, на нашу думку, є суспільні відносини, що забезпечують належне виконання рішення (ухвали) суду як органу, що здійснює правосуддя, про умовно-дострокове звільнення особи від відбування покарання на підставі, визначеній ст. 81-1 КК України.

За конструкцією **об'єктивної сторони** склад ухилення від прийняття на військову службу за контрактом є формальним. Кримінальне правопорушення визнається закінченим з моменту вчинення зазначеного у диспозиції ст. 336-2 КК України діяння. Суспільно небезпечні наслідки перебувають поза межами складу кримінального правопорушення.

Для позначення діяння у тексті ст. 336-2 КК вживаються терміни «ухилення», «прийняття на військову службу за контрактом». Далі розглянемо детальніше їх значення.

У Великому тлумачному словнику сучасної української мови слово «ухилитися» у переносному значенні розуміється як «намагатися не робити чого-небудь, не брати участі в чомусь, відсторонитися від чогось; уникати» [4, с. 1522].

У науковій літературі існують дві основні точки зору щодо значення терміну «ухилення», що позначає діяння як ознаку об'єктивної сторони складів різних кримінальних правопорушень. Згідно з першою з них ухилення може полягати як у дії, так і у бездіяльності. Так, В.І. Антипов відзначає, що ухилення від призову за мобілізацією (ст. 336 КК України) як діяння може проявлятися в трьох формах, а саме: так звана «чиста бездіяльність», змішана бездіяльність, активні дії. Причому кожна з форм, на думку науковця, впливає на момент визнання кримінального правопорушення закінченим: ухилення від призову за мобілізацією, вчинене у перших двох формах, вважається закінченим в момент закінчення строку, визначеного для прибуття до військової частини або на збірний пункт військового комісаріату (актуальна назва – територіальний центр комплектування та соціальної підтримки) та вказаного в отриманому особою документі (мобілізаційному розпорядженні, повістці тощо); злочин, що вчиняється активними діями у вигляді самокалічення, вважається закінченим в момент заподіяння каліцтва, яке виключає військову службу; злочин, що вчиняється іншими активними діями (симуляція хвороби чи підrobка документів), вважається закінченим в момент прийняття рішення про звільнення особи від призову за підставами, що не відповідають дійсності [5, с. 862–863].

О.С. Володавська вважає, що ухилення від призову за мобілізацією може проявлятися або в активних діях (в симуляції хвороби, підrobці документів, прямій відмові від несення військової служби, вигадуванні інших причин, з яких військовозобов'язаного можуть звільнити від проходження військової служби тощо), або в бездіяльності – нез'явленні суб'єкта до військових частин або на збірні пункти військових комісаріатів у строки, зазначені в отриманих ними документах (мобілізаційних розпорядженнях, повістках або розпорядженнях військових комісарів) [6, с. 70].

В.В. Шаблістий та А.Ю. Александрова зазначають, що ухилення від призову за мобілізацією може вчинюватися у двох формах: шляхом дії і бездіяльності [7, с. 48].

В.В. Шаблістий, В.С. Березняк, Р.А. Каторкін розглядають діяння, передбачені ст.ст. 335–336 КК, у широкому розумінні – у формі дії або бездіяльності – та у вузькому – у формі дії, бездіяльності та у змішаній формі [8, с. 747].

За другою точкою зору ухилення являє собою винятково бездіяльність. Наприклад, за результатами дослідження Т.Р. Войтюка, ухилення і невиконання як суспільно небезпечні діяння можуть бути вчинені лише у формі бездіяльності («чистої» чи «змішаної») і завжди «розтягнуті» у часі [9, с. 62].

В. Назарчук дійшов висновку, що ухилення від проходження служби цивільного захисту як суспільно небезпечне діяння в складі злочину, передбаченого ст. 336-1 КК, характеризується невиконанням покладених обов'язків або не реалізацією прав, якими особа наділена в особливий період (крім відбудовного періоду) [10, с. 133]. Отже, по суті, йдеться про ухилення як бездіяльність особи, хоча не можемо погодитися з віднесенням не реалізації суб'єктивних прав до поняття «ухилення» у контексті кримінально протиправного діяння.

Р.С. Орловський та О.В. Ус під ухиленням як загальною ознакою об'єктивної сторони кримінальних правопорушень, які порушують порядок комплектування Збройних Сил України, що забезпечує її обороноздатність, розуміють бездіяльність – ухилення від виконання конституційного обов'язку нести військову службу [11, с. 512].

Аналізуючи наведені вище положення дослідників, відзначимо, що вирішальне значення для з'ясування форми (або форм) діяння при ухиленні має розмежування дії та бездіяльності у кримінальному праві. Законодавче роз'яснення щодо його критеріїв відсутнє, що може породжувати труднощі під час тлумачення та застосування певних положень КК. Якщо відмінність між дією та бездіяльністю зводиться до зовнішнього, фізичного прояву у рухах тіла, то ухилення і справді може проявлятися як у пасивній поведінці (особа взагалі утримується від рухів, спрямованих на виконання покладеного на неї обов'язку), так і в активній (особа змінює місце проживання, роботи, вчиняє самокалічення тощо, діючи з метою не виконувати свій обов'язок). Проте цей підхід не дає відповіді на питання про те, у зв'язку з чим відбувається криміналізація одного й того самого суспільно небезпечного діяння, яке може бути вчинене як в активній, так і в пасивній формі поведінки, і зумовлює необхідність у низці випадків виокремлювати ще й третю форму діяння, яка не передбачена кримінальним законодавством, – «змішана бездіяльність», «змішана поведінка» тощо. Незважаючи на те, що і дія, і бездіяльність як форми діяння володіють такими ознаками, як конкретний характер, суспільно небезпечність, протиправність, свідомий та вольовий характер, деякі з цих ознак усе ж мають специфіку, що, на наш погляд, проявляється у тих обставинах (умовах), які визначають соціально-правову характеристику дії та бездіяльності відповідно. Зокрема, скоюючи кримінальне правопорушення дією, суб'єкт вчиняє той акт поведінки, щодо якого є заборона, іншими словами, особа порушує свій обов'язок утриматися від вчинення певного діяння. Такі обов'язки закріплені у законодавстві, й у першу чергу в Основному Законі – Конституції України, наприклад, обов'язок не порушувати права і свободи інших людей (ст. 23 Конституції України), не позбавляти свавільно життя (ч. 2 ст. 27), не допускати проникнення до житла чи до іншого володіння особи (ч. 2 ст. 30), не втручатися в особисте і сімейне життя інших осіб, не збирати, не зберігати, не використовувати та не поширювати конфіденційну інформацію про особу без її згоди (ч.ч. 1, 2 ст. 32), не позбавляти протиправно права власності (ч. 4 ст. 41), не віддавати і не виконувати явно злочинне розпорядження чи наказ (ч. 2 ст. 60), не заподіювати шкоду природі, культурній спадщині (ст. 66), не посягати на права і свободи, честь і гідність інших людей (ч. 1 ст. 68 Конституції) та ін. Конкретні найбільш суспільно небезпечні види порушень цих та інших подібних обов'язків відображаються у кримінально-правових нормах-заборонах. Посягання на суспільні відносини у разі вчинення дії відбувається шляхом активного деструктивного втручання.

На відміну від дії, при вчиненні кримінального правопорушення бездіяльністю суб'єкт порушує обов'язок діяти певним чином за конкретних обставин, тобто ігнорує вимогу активної суспільно корисної поведінки, маючи для неї можливість. Наприклад, згідно з Конституцією України батьки зобов'язані утримувати дітей до їх повноліття, а повнолітні діти зобов'язані піклуватися про своїх непрацездатних батьків (ч. 2 ст. 51); захист Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України, шанування її державних символів є обов'язком громадян України (ч. 1 ст. 65); кожен зобов'язаний сплачувати податки і збори в порядку і розмірах, встановлених законом (ч. 1 ст. 67), тощо. При бездіяльності особа не проявляє належної соціальної активності для підтримання нормального функціонування суспільних відносин, які охороняються кримінальним законом, запобігання суспільно небезпечним наслідкам.

Що стосується ухилення, то воно завжди являє собою невиконання обов'язку діяти. При різних видах ухилення, що супроводжуються рухами особи, забороняється не активна поведінка як така (зміна місця проживання, самокалічення та інші подібні акти поведінки самі по собі не є суспільно небезпечними та кримінально караними), а те, що вона виступає *способом* не виконувати покладений на особу обов'язок діяти за наявності до того можливості. Як зауважував М.І. Панов, у так званих «змішаних» кримінальних правопорушеннях способом їх вчинення виступають активні дії, що забезпечують невиконання дій, які особа повинна була і могла вчинити (кримінально протиправна бездіяльність) [12, с. 728]. Відтак, діяння при ухиленні виражається у формі бездіяльності суб'єкта.

Другий термін, який вживається у законодавчому описі діяння за ст. 336-2 КК України поряд з терміном «ухилення», – «прийняття на військову службу за контрактом». Згідно з ч. 1 ст. 4 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» призов (направлення) громадян України на військову службу та прийняття громадян України на військову службу за контрактом є способами комплектування Збройних Сил України та інших військових формувань військовослужбовцями [13]. Повноваження приймати громадян на військову службу входить до компетенції службових осіб Збройних Сил України. Так, абз. 20 п. 2.22 розділу II Інструкції про організацію виконання Положення про проходження громадянами України військової служби у Збройних Силах України визначає, що командиром військової частини приймається рішення про прийняття кандидата на військову службу за контрактом та укладення з ним Контракту про проходження військової служби [14]. Отже, й ухиленням від прийняття на військову службу мало б визнаватися невиконання уповноваженим суб'єктом своїх службових обов'язків щодо комплектування Збройних Сил України шляхом набору громадян на військову службу за контрактом. На противагу цьому, у ст. 336-2 КК України прямо зазначено, що відповідне діяння вчиняється особою, яку під час проведення мобілізації та/або дії воєнного стану звільнено умовно-достроково від відбування покарання для проходження військової служби. Відповідно, мова йде про ухилення від укладення контракту про проходження військової служби зазначеною особою, а не від прийняття на військову службу. На цей недолік законодавчого формулювання наразі чинної редакції ст. 336-2 КК України вказували й інші дослідники [15, с. 65–66].

Умовно-дострокове звільнення від відбування покарання для проходження військової служби належить до умовних видів звільнення. Умовами звільнення на підставі ст. 81-1 КК є проходження засудженим військової служби за укладеним контрактом та невиконання ним протягом невідбутої частини строку покарання нового кримінального правопорушення. Відповідно до абз. 2 ч. 2 ст. 81-1 КК України при ухваленні рішення про умовно-дострокове звільнення від відбування пока-

рання для проходження військової служби за контрактом суд покладає на особу, звільнену від відбування покарання, обов'язок невідкладно, але не пізніше 24 годин після набрання законної сили судовим рішенням про умовно-дестрокове звільнення особи від відбування покарання для проходження військової служби за контрактом, прибути у супроводі Національної гвардії України до відповідного територіального центру комплектування та соціальної підтримки для укладення контракту та проходження військової служби. Звідси, першу умову звільнення можна поділити на 3 складові, які полягають у обов'язку звільненого: 1) невідкладно (впродовж 24 годин після набрання законної сили судовим рішенням) прибути до відповідного територіального центру комплектування та соціальної підтримки; 2) укласти контракт про проходження військової служби; 3) безпосередньо проходити військову службу за контрактом. У ст. 336-2 КК, як уявляється, мова повинна йти про невиконання перших двох обов'язків. Ухилення особою, яка вже підписала контракт та була зарахована до списків особового складу військової частини, тобто є військовослужбовцем, від проходження військової служби має кваліфікуватися як *військове кримінальне правопорушення* – ухилення від військової служби шляхом самокалічення або іншим способом (ст. 409 КК України).

Ураховуючи викладене, ухилення від укладення контракту про проходження військової служби з об'єктивної сторони може бути вчинене у формі: а) неприбуття до відповідного територіального центру комплектування та соціальної підтримки протягом встановленого проміжку часу (24 годин після набрання законної сили судовим рішенням) або б) не підписання контракту про проходження військової служби (як правило, шляхом відкритої відмови від укладення контракту без приводу або з посиланням на надумані обставини). Щодо першої форми варто звернути увагу на те, що у законодавстві передбачені поважні причини, за наявності яких є дозволені неприбуття громадянина у визначені строки до пункту призначення – ч. 9 ст. 15, абз. 3 ч. 9 ст. 29, ч. 5 ст. 39-1 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу». Такими обставинами визнаються перешкоди стихійного характеру, хвороба, воєнні дії на відповідній території та їх наслідки або інші обставини, які позбавили можливості особисто прибути у зазначені пункт і строк; смерть близького родича або близького родича подружжя тощо. У таких випадках особа зобов'язана повідомити про причини неявки, підтвердити поважну причину відповідними документами. Також встановлюється граничний строк, упродовж якого особа все ж повинна прибути до територіального центру комплектування та соціальної підтримки (або іншого пункту) – не більше 7 календарних днів (ч. 9 ст. 15 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу»); протягом 3 діб після закінчення події, яка стала поважною причиною неприбуття (абз. 4 ч. 9 ст. 29 зазначеного Закону).

Однак нова глава III² «Особливості прийняття на військову службу за контрактом та проходження військової служби у Збройних Силах України особами з числа громадян України, яких умовно-дестроково звільнено від відбування покарання» Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» не містить спеціальних приписів щодо поважних причин неприбуття звільнених до відповідного територіального центру комплектування та соціальної підтримки. Пропонуємо це передбачити в Законі, а у диспозиції ст. 336-2 КК України зазначити неприбуття без поважних причин як одну з основних форм об'єктивної сторони кримінального правопорушення.

Потрібно враховувати, що можливість умовно-дестрокового звільнення від відбування покарання для проходження військової служби пов'язується з певним *періодом часу*, а саме: часом проведення мобілізації та/або дії

воєнного стану. У інший час як застосування цього виду звільнення, так і вчинення відповідного кримінального правопорушення виключаються.

Суб'єкт кримінального правопорушення, яке передбачене ст. 336-2 КК, – спеціальний. Ним є фізична осудна особа, яку було звільнено умовно-дестроково від відбування покарання для проходження військової служби.

Суб'єктивна сторона характеризується виною у виді прямого умислу. Крім вини, вважаємо, що обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони є також спеціальна мета, хоча в тексті ст. 336-2 КК України вона прямо не передбачена. В.І. Тютюгін слушно зазначає, що у законодавстві відсутня норма про те, як оцінювати поведінку звільненої особи, яка прибула до відповідного органу, але із запізненням, наприклад, прибула не протягом 24, а через 30 чи 48 годин, не переслідуючи при цьому мету ухилитися від укладення контракту [15, с. 66]. На наш погляд, у процесі кваліфікації в цьому разі вирішальне значення повинна мати відсутність мети ухилитися від укладення контракту, а відтак – і відсутність суб'єктивної сторони складу кримінального правопорушення.

Мета як обов'язкова ознака суб'єктивної сторони притаманна й іншим кримінальним правопорушенням, що пов'язані з ухиленням. Наприклад, в абз. 2 п. 3 постанови Пленуму Верховного Суду України «Про деякі питання застосування законодавства про відповідальність за ухилення від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів» зазначається, що ст. 212 КК України передбачено кримінальну відповідальність не за сам факт несплати в установленний строк податків, зборів, інших обов'язкових платежів, а за умисне ухилення від їх сплати. У зв'язку з цим суд має встановити, що особа мала намір не сплачувати належні до сплати податки, збори, інші обов'язкові платежі в повному обсязі чи певну їх частину [16]. Розуміючи зміст поняття «намір» як поєднання прямого умислу зі спеціальною метою у структурі суб'єктивної сторони складу конкретного кримінального правопорушення, аналогічне положення щодо необхідності встановлення наміру суб'єкта не укладати контракт про проходження військової служби має враховуватися при кваліфікації судом діяння за ст. 336-2 КК. При цьому мету вчинення кримінального правопорушення варто зазначити в тексті статті.

Висновки. Запровадження кримінальної відповідальності за ухилення від прийняття на військову службу за контрактом є новелою КК України, що викликає нагальну потребу в активізації наукових досліджень цієї проблематики. До дискусійних моментів законодавчого закріплення належить назва кримінального правопорушення, вживання у якій терміну «прийняття на військову службу» не відповідає визнанню суб'єктом особи, яку звільнено умовно-дестроково від відбування покарання для проходження військової служби. Не сприяє одностайності тлумачення закону про кримінальну відповідальність та правозастосування те, що диспозиція ст. 336-2 КК України викладена загальним чином, у ній не конкретизовано форми діяння та ознаки суб'єктивної сторони кримінального правопорушення.

За результатами проведеного дослідження пропонуємо запровадити зміни до ст. 336-2 КК України, виклавши її в такій редакції:

«**Стаття 336².** Ухилення від укладення контракту про проходження військової служби

Неприбуття без поважних причин до відповідного територіального центру комплектування та соціальної підтримки протягом 24 годин після набрання законної сили судовим рішенням про умовно-дестрокове звільнення особи від відбування покарання для проходження військової служби за контрактом з метою ухилитися від укладення контракту про проходження військової служби, а так само відмова укласти контракт про проходження військової служби, вчинені особою, яку під час проведення

мобілізації та/або в умовах воєнного стану звільнено умовно-дostroково від відбування покарання для проходження військової служби, – караються...».

Перелік поважних причин неприбуття має бути наданий у Законі України «Про військовий обов'язок і військову службу».

ЛІТЕРАТУРА

1. Про внесення змін до Кримінального, Кримінального процесуального кодексів України та інших законодавчих актів України щодо запровадження інституту умовно-дostroкового звільнення осіб від відбування покарання для безпосередньої їх участі в обороні країни, захисті її незалежності та територіальної цілісності : Закон України від 8 травня 2024 р. № 3687-ІХ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3687-20#Text> (дата звернення: 15.08.2024).
2. Бойчук В. Ю. Родовий, видовий та безпосередній об'єкт злочину, передбаченого статтею 330 Кримінального кодексу України. *Вісник ХНУВС*. 2018. № 4 (83). С. 19–27. DOI: <https://doi.org/10.32631/v.2018.4.02>.
3. Вознюк А. А. Видовий об'єкт злочинів, передбачених ст. 255, 257, 258³, 260 Кримінального кодексу України. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2017. № 1 (13). С. 262–274.
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2007. 1736 с.
5. Актуальні проблеми кримінально-правової кваліфікації : навч. посіб. / за заг. ред. В. В. Топчія; наук. ред. В. І. Антипова. Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2017. 896 с. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/d49d90fc-17f9-4b91-8c8e-ba7b576dfd51/content> (дата звернення: 15.08.2024).
6. Володавська О. С. Відмежування ухилення від призову за мобілізацією (стаття 336 Кримінального кодексу України) від порушення законодавства про оборону, мобілізаційну підготовку та мобілізацію (стаття 210-1 Кодексу України про адміністративні правопорушення). *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2015. № 1(9). С. 67–78. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/2a39e3efa4ca-4cb4-8e1c-509b4b85413c/content> (дата звернення: 15.08.2024).
7. Шаблистий В. В., Александрова А. Ю. Кримінальна відповідальність за ухилення від призову за мобілізацією : монографія / за заг. ред. В. В. Шаблистого. Дніпро : Видавець Біла К.О., 2019. 136 с.
8. Шаблистий В. В., Березняк В. С., Каторкін Р. А. Кримінальні правопорушення, пов'язані з ухиленням від призову на військову службу як акти посягання на воєнну безпеку України. *Military offences and war crimes: background, theory and practice* : collective monograph. Ed. by V. M. Stratonov. Rīga : «Baltija Publishing», 2023. С. 736–760. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-302-6-33>.
9. Войтюк Т. Р. Відмова від виконання правового обов'язку як кримінально-правове поняття : дис. ... д-ра філософії : 081. Київ, 2021. 209 с. URL: http://idpnan.org.ua/files/2021/voityuk-t.r.-vidmova-vid-vikonannya-pravovogo-obov_yazku-yak-kriminalno-pravove-ponyattya.pdf (дата звернення: 15.08.2024).
10. Назарчук В. Ухилення від проходження служби цивільного захисту в складі злочину, передбаченого ст. 336-1 КК України. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 3. С. 129-133. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2018/3/25.pdf> (дата звернення: 15.08.2024).
11. Кримінальне право України: Особлива частина : підручник / за ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. 6-те вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2020. 768 с.
12. Панов М. І. Вибрані праці з проблем правознавства. Харків : Право, 2020. 1160 с.
13. Про військовий обов'язок і військову службу : Закон України від 25 березня 1992 р. № 2232-ІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12#Text> (дата звернення: 15.08.2024).
14. Інструкція про організацію виконання Положення про проходження громадянами України військової служби у Збройних Силах України : затверджено Наказом Міністра оборони України 10.04.2009 № 170. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0438-09#Text> (дата звернення: 15.08.2024).
15. Тютюгін В. І. Умовно-дostroкове звільнення від відбування покарання для проходження військової служби (коментар закону та критичний аналіз його приписів). *Вісник асоціації кримінального права України*. 2024. № 21. Т. 1. С. 51–70. DOI: <https://doi.org/10.21564/2311-9640.2024.21.306237>.
16. Про деякі питання застосування законодавства про відповідальність за ухилення від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 08.10.2004 № 15. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0015700-04#Text> (дата звернення: 15.08.2024).